

בענין קדושת המקדש והעזרה

איתא בגמ' זבחים דף כד: ¹ "בעי רבי אמי נדלדלה האבן ועמד עליה מהו. היכא דאין דעתו לחברה לא תיבעי לך דודאי חייצא כי תיבעי לך דדעתו לחברה מאי, כיון דדעתו לחברה כמה דמחבר' דמיא או דילמא השתא מיהא הא תלישא". ועיין ברש"י (ד"ה נידלדלה) שביאר דאירי במקום שעדיין האבן מונח במקומו אלא שנדלדלה "מקביעותה ומתנעננת ברצפה". ומבואר בגמ' דאיכא ספק במקום שנדלדלה האבן ממקומה (ועדיין מונח במקומה) אם חשיב כחציצה כשדעתו לחברה. ועוד איתא בגמ' שם "רבה זוטי בעי לה הכי, בעי רבי אמי נעקרה האבן ועמד במקומה מהו. מאי קא מיבעיא ליה כי קדיש דוד רצפה עליונה קדיש או דלמא עד לארעית דתהומא קדיש, ותיבעי ליה כל העזרה כולה. לעולם פשיטא ליה דעד ארעית דתהומא קדיש והכי קמיבעיא ליה דרך שירות בכך או אין דרך שירות בכך תיקו". ועיין ברש"י (ד"ה נעקרה) דלפי רבה זוטי שאלת רבי אמי היתה במקום שנעקרה האבן ממקומו לגמרי "והגומא נראית שם ועמד בגומא ועבד", ובזה מסיק הגמ' בתיקו דאפשר דאין דרך שירות בכך.

ועיין ברמב"ם שלכא' הביא דין זה ב' פעמים, שהרי בפרק ה' מהלכות ביאת מקדש הלכה יט' כתב "נתנדנה אבן מאבני העזרה לא יעמוד עליה בשעת העבודה עד שתחובר בארץ. ואם עבד עבודתו כשרה הואיל ובמקומה עומדת". ולכא' זהו דין הא' של רבי אמי, דבמקום שנתנדנה האבן ממקומה אבל עדיין עומדת במקומה איכא צד דחשיב כחציצה ומשו"ה "לא יעמוד עליה בשעת העבודה". ועיין עוד ברמב"ם

¹ ועיין במשנה זבחים דף טו: ובגמ' שם דף כד. דצריך הכהן העובד לעמוד בעזרה בשעת העבודה, ואם עומד על גבי כלי ודומה הרי חשיב כחציצה ועבודתו פסולה. ועיין בכתבי הגר"ז זבחים דף קי. בביאור דין זה.

פרק א' מהלכות בית הבחירה הלכה י' שכתב "ומרצפין כל העזרה באבנים יקרות. ואם נעקרה אבן, אע"פ שהיא עומדת במקומה הואיל ונתקלקלה פסולה. ואסור לכהן העובד לעמוד עליה בשעת עהבודה עד שתקבע בארץ". ולכא' היינו דין הב' בגמ' זבחים הנ"ל, ד"נעקרה" האבן ממקומה, אבל משמע מדברי הרמב"ם ד"נעקרה" היינו שעומדת האבן במקומה ולא שנעקרה לגמרי ועומד הכהן בתוך הגומא כפי' רש"י בזבחים שם. ונלפ"ז החלוק בין "נתנדנה" ו"נעקרה" היינו דבנתנדנה עדיין מחוברת במקצת לקרקע אלא שמתנדנדת במקומה, ונעקרה היינו שנעקרה מן הרצפה לגמרי אלא דעומדת במקומה. ועיין בראב"ד (בית הבחירה שם) שכתב "עוד אמרו (זבחים כד.) שאם נעקרה האבן ועמד הכהן במקומה בגומא אין דרך שירות בכך", וכדברי רש"י בסוגיין. [ועיין בכס"מ (הלכות ביאת מקדש שם) שהקשה על מה שכתב הראב"ד דאם עמד בגומא ועבד אין דרך שירות בכך, דלכא' הוי אבעיא דלא אפשטא בגמ' שהרי סליק בתיקו וא"כ אין סתם הראב"ד דאם עמד בגומא אין דרך שירות בכך].²

² והקשו הנו"כ כמה קושיות על דברי הרמב"ם, דלכא' ק"ק קושית הראב"ד שמדברי הרמב"ם משמע שהשמיט לגמרי ספק הגמ' דאם נעקרה לגמרי ממקומה ועמד בתוך הגומא ועבד אם חשיב כדרך שירות בכך (ואפי' אם למד הרמב"ם ד"נעקרה" בגמ' היינו שנעקרה מן הקרקע לגמרי אלא שעומד במקומו, מדוע השמיט הדין דנעקרה לגמרי ואינה עומדת במקומה ועמד הכהן בתוך הגומא בשעת עבודה). ועוד הקשה הכס"מ (ביאת מקדש שם) דהשמיט הא דבמקום שנדלדלה האבן מקוממה אם אין דעתו לחברה "ודאי חייצא". וגם קשה איך כתב הרמב"ם בהלכות ביאת מקדש שם שאם עמד הכהן על האבן המדולדלת דאסור לכהן לעמוד שם בשעת עבודה ואם עבד עבודתו כשרה, הרי כיון דהוי אבעיא דלא אפשטא אם חשיב כחציצה, איך פסק הרמב"ם דבדיעבד עבודתו כשרה. וכתב הכס"מ (ביאת מקדש שם) "ולדעת רבינו יש לומר שהוא ז"ל סובר דכי אמרי' דהיכא דאין דעתו לחברה ודאי חייצא לא לפסול העבודה קאמר אלא לומר דצריך ליהזר לכתחילה ומיבעיא ליה היכא דדעתו לחברה אי שרי לכתחלה לעמוד עליה וכיון דלא איפשיטא נקטינן לחומרא דלכתחלה לא יעמוד עליה בין שדעתו לחברה בין שאין דעתו לחבר ואם עמד עליה בין כך ובין כך עבודתו כשרה. ולא חשש לכתוב דין נעקרה האבן ועמד במקומה משום דמשמע דרבה זוטי הוא דבעי לה הכי אבל סתם תלמודא לא איסתפקא ליה הא ומשמע דמיפשט פשיטא ליה דדרך שירות בכך". אבל כתב המל"מ (שם) על זה "דברי מן תמוהים הם כמה שפירש דברי רבינו ז"ל. דלשון חייצא משמע ודאי חוצץ וכיון דחוצץ אין לך פסול בדיעבד גדול מזה. גם מה שפירש עלה דרבה דסתמא דתלמודא לא חשש לה הם דברים שלא שמענו דוגמתן וצ"ע". ועיין עוד ברדב"ז (הלכות בית הבחירה שם) מש"כ לבאר דעת הרמב"ם בזה. ולגבי קושית האחרונים שהשמיט הרמב"ם הדין דנעקרה לגמרי ממקומו ועמד בגומא ועבד, לכא' אפשר לומר

ועיין בח' הגר"ח (בית הבחירה שם) שהקשה, דבשלמא לדעת רש"י והראב"ד ד"נעקרה" היינו שנעקרה לגמרי ועומד הכהן במקומה בתוך הגומא, משו"ה תלי לה הגמ' בקדושת העזרה אם קידשה דוד המלך עד ארעית תהומא או רק רצפה עליונה לבד, אבל אם איירי במקום שהאבן עדיין מונחת במקומה "הא עיקר האיבעיא הא הויא אם האבן חשיב רצפה או דנפסל, א"כ הא ליכא בזה שום נ"מ אם עד ארעית תהומא קדיש או רצפה העליונה לבד הוא דקדיש". וביאר שם הגר"ח "דזה ודאי דלא חיילא קדושת המקדש רק במחובר לארץ, ומשום דקדושת מקדש היא קדושת מקום, וכדתיב המקום אשר יבחר, שאינו רק בארץ ולא במטולטל, וע"כ אם לא קדיש רק רצפה עליונה, א"כ ממילא דליתא לקדושת מקדש כי אם כשהרצפה מחוברת, דחייל בה דין מקום". והיינו דקדושת המקדש ודאי אינו אלא במחובר לארץ משום דהוי קדושת מקום, ולכן למ"ד דלא נתקדש אלא רצפת העזרה הרי אם נעקרה אבן מרצפת העזרה הרי נתבטל ממנו קדושת המקום. אבל למ"ד דעד ארעית תהומא קדיש, כתב הגר"ח "משא"כ אם נימא דעד ארעית תהומא קדיש וא"כ הרי קדושת מקדש לא פקעה. ורק דבעינן שיחול בה דין רצפת הבית כי היכי דלא תהוי חציצה, בזה שפיר מועיל במה שהיא מסודרת בארץ אע"פ שאינה מחוברת, וזהו דתלי לה הגמ' לדין כשרות האבן בטעמא דעד ארעית תהומא קדיש, כיון דזה בזה תלוי, דכיון דעד ארעית תהומא קדיש ואית בה קדושת מקדש, א"כ ממילא דמתכשרה האבן להיות רצפת עזרה אע"פ שהיא תלושה ולא חייצא".

ועיין עוד שהוסיף הגר"ח "ונראה דהרמב"ם ס"ל דאם נימא דרצפה העליונה לבד הוא דקדיש, א"כ בנעקרה האבן נפסלה כל העזרה, דכיון דאותו מקום שנעקרה האבן חסר ביה קדושת מקדש, א"כ ממילא חסר בה מדת המקדש, והכל בכתב נאמר במקדש דכולו כמו שהוא נתקדש וכן צריך להיות כולו בקדושתו, ואל"ה מיפסל". והיינו, דלמ"ד דרק רצפה

דלא השמיטו הרמב"ם כלל שהרי כתב בהלכות ביאת מקדש ה"ט "נתנדנדה אבן מאבני העזרה לא יעמוד עליה בשעת העבודה עד שתחובר בארץ ואם עבד עבודתו כשרה הואיל ובמקומה עומדת", ומשמע שאם אין האבן עומדת במקומה היתה עבודתו פסולה, ולכא' היינו משום דאין דרך שירות בכך.

העליונה קדיש, רק חל קדושת המקדש כשהמקדש בנוי במקומה כצורתה, אבל אם נדלדלה האבן ממקומה ונתבטל מאותו מקום קדושת העזרה, הרי נמצא דחסר במדת המקדש ואיכא חסרון ב"הכל בכתב", ומכיון דאין המקדש בנוי כצורתה הרי נתבטל לגמרי קדושת המקדש מכל העזרה ולא רק במקום האבן שנעקרה.³ ולפ"ז לכא' למ"ד דעד ארעית תהומא קדיש, במקום שנעקרה אבן ממקומה, עדיין קדושת המקדש במקומה עומדת שהרי עד ארעית תהומא קדיש. אבל מכיון דאין המקדש בנוי כצורתה, שהרי דין רצפת העזרה היא להיות מחוברת לקרקע, הרי חסר כאן בדין ד"הכל בכתב", ומכיון דדין זה מעכב, אע"פ שלא פקע קדושת העזרה, מ"מ הרצפה "פסולה" דחסר בה מדת העזרה ואין כאן הכל בכתב. (ועיין לקמן דאפשר דנ"מ במה שהעזרה "פסולה" היא אם מקיים בזה מצות בנין המקדש.) ולפי הנ"ל, לכו"ע מעכב דין "הכל בכתב" בצורת המקדש והעזרה, אלא דלמ"ד דרצפה עליונה לבד קדיש, מכיון דנתבטל צרות המקדש הרי ליכא קדושת המקדש כלל, ולמ"ד דעד ארעית תהומא קדיש לא נתבטל קדושת המקום, אע"פ שמודה דרצפת העזרה פסולה משום דחסר בו בדין הכל בכתב כנ"ל.

ולפי הנ"ל אפשר לבאר לשון הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פרק א' הלכה י' שכתב "ומרצפין כל העזרה באבנים יקרות. ואם נעקרה אבן, אע"פ שהיא עומדת במקומה הואיל ונתקלקלה פסולה. ואסור לכהן העובד לעמוד עליה בשעת העבודה עד שתקבע בארץ", דלכא' יש להבין כונתו במה משכתב "הואיל ונתקלקלה פסולה", דלכא' לא קאי על העבודה (אם עמד שם הכהן ועבד דפסולה היא) שהרי עדיין לא הזכיר הא דאסור לכהן העובד לעמוד שם. אלא דאפשר לומר דכונתו לומר דרצפת העזרה ספולה, שלא נבנית כצורתה וחסר ממנו דין הכל בכתב וכנ"ל.

ומדברי הגר"ח מבואר כמה יסודות בקדושת המקדש והעזרה –
(א) קדושת המקדש היא קדושת מקום, הנלמד מדכתיב "המקום אשר

³ ובמה דנקט הגר"ח ד"הכל בכתב" מעכב אפי' בדיעבד, עיין באבי עזרי (בית הבחירה שם) שתמה על דבריו והביא כמה ראיות דאין דין זה מעכב בדיעבד, ועיין בשעורי הגרמ"ד זבחים דף לג. שדן בזה. ועיין עוד בסוף דברי הגר"ח שם מה שביאר בדעת רש"י בענין זה.

יבחר ה'"), (ב) דין דהכל בכתב מעכב בצורת המקדש והעזרה. וע"פ יסודות אלו, נדון בע"ה בכמה סוגיות במס' זבחים בענין קדושת המקדש והעזרה.

(א) קידוש דוד וקידוש שלמה – מקשים האחרונים דבגמ' זבחים דף כד. מבואר דקידוש דוד המלך את העזרה, וכלשון הגמ' "כי קדיש דוד רצפה עליונה קדיש או דלמא עד לארעית דתהומא קדיש". וכן עיין בתוס' שם (ד"ה הואיל) שכתבו "דוד קידשה כדפירש בקונטרס ואע"ג דשלמה בנה הבית דוד קידשה כדאמר לקמן בשמעטא כי קדיש דוד וכו' ובירושלמי דפרק ב' דשבועות אמרי' דוד זה מלך גד זה נביא". אבל עיין במלכים א' (פרק ח' פסוק סד') דכתיב "ביום ההוא קידש המלך תוך החצר" (דקאי על שלמה המלך), ובגמ' זבחים דף ס. מבואר דלדעת ר' יוסי כונת הפסוק לומר "מאי קידש, להעמיד בה מזבח", וכתב רש"י שם (ד"ה מאי) "מאי קידש את תוך החצר, ומשני קדשו לשם עזרה להעמיד בו מזבח אבנים". ומבואר מדברי הגמ' ומפרש"י שם דקידש שלמה המלך את העזרה, ולכא' סותר למה דאיתא בגמ' זבחים דף כד. דדוד המלך הוא שקידש את העזרה. וכעין זה יש להעיר בדברי הרמב"ם, שהרי בהלכות בית הבחירה פרק א' הלכה ג' כתב "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן, ואין שם בית לדורי דורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה שנ' ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלקים וזה מזבח לעולה לישראל ואומר זאת מנוחתי עדי עד", דמשמע דכבר בימי דוד המלך נתקדש מקום המקדש ונאסרו הבמות (עיין לקמן באיזה שעה נאסרו הבמות). אבל ע"ע בהלכות בית הבחירה פרק ו' הלכה יד' שכתב "ובמה נתקדשה, בקדושה ראשונה שקידשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלם לשעתה וקידש אותן לעתיד לבא". ומפורש בדבריו דשלמה המלך קידש את העזרה וירושלים, ולכא' סותר למה שכתב בפרק א', וצ"ע.

ועיין במקדש דוד (א:ב) שכתב דאע"פ דדוד המלך קידש את העזרה בקדושת פה, "חנוך המקדש" לא היתה אלא בימי שלמה – וכדמצינו לגבי כלי שרת דבעי' קידוש וחנוך, כמו כן במקום המקדש והעזרה בעי' קידוש פה תחילה ואח"כ חינוך (ועיין שם דבימי משה נעשה הקידוש ע"י משיחה בשמן המשחה ולדורות היינו ע"י סדר הקידוש המבואר בגמ' שבועות דף טו. עיי"ש).

אבל עיין בח' הגרי"ז עמ' פא' (במכתב יב' אדר התרצ"ג) שתירץ באופן אחר, דהא דמצינו דדוד המלך וגם שלמה המלך קידשו את העזרה "היינו משום דקדושה לחוד ובחירה לחוד, ואף דהקדושה היתה ע"י שלמה אבל בחירת בית עולמים היתה ע"י דוד, ובקרא זה דזה הוא בית ה' נאמר הדין של בחירה שזה היה ע"י דוד". וכן עיין בח' הגר"מ והגרי"ד בית הבחירה ו:יד (מהגרי"ד) שביאר כן בדעת הרמב"ם, דאיכא ב' דינים בקדושת מקום המקדש, דמקום המקדש היא המקום אשר יבחר ה', ובחירת מקום דירושלים, הר המוריה ומקום העזרה, נעשה ע"י דוד המלך, וגם איכא דין קידוש בקדושת המקדש דנעשה ע"י שלמה המלך עיי"ש.⁴

וע"פ זה ביאר דברי התוס' זבחים דף סא. דאפי' למ"ד דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, מ"מ איכא איסור במות בזמן הזה, דלאחר שנבחר ירושלים ומקום המקדש לעולם איכא איסור להעלות קרבנות חוץ מן המקום אשר יבחר ה'. וכן משמע מדברי הרמב"ם, דבהלכות בית הבחירה פרק א' הלכה ג' כתב "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן וכו'", אע"פ שלא כתב דקדושת המקדש נתקדשה לשעתה ולעתיד לבא עד פרק ו' הלכה יד', ומשמע דאיסור הבמות נובע ממה דנבחר מקום המקדש בירושלים ולא במה שנתקדשה לעתיד לבא, וכדברי התוס' הנ"ל דאינם תלויים זה בזה.⁵ נוהא דמבואר בגמ' זבחים דף כד. דדוד "קידש" העזרה, ומשמע דלא רק קבע מקום המקדש כמקום אשר יבחר ה' אלא שקידשו נמי בקדושת העזרה, ביאר הגרי"ד "דלא רק דין של קביעות נאמר בחלות מקום בית הבחירה, כי אם דצרכינן גם לדין קידוש ומעשה קידוש

⁴ ועיין שם שהאריך בב' דינים אלו, דאיכא מצות בנין בית המקדש הנלמד מדכתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ומקיים מצוה זו ע"י עשיית המשכן ובנין כמה גדולה דנוב וגבעון וכו' דעיקר דינו לבנות, וזה מה שכתב הרמב"ם בית הבחירה פרק א' הלכה א', ואיכא עוד "דין בפנ"ע של בנין בית הבחירה דהיינו בנין המקדש בירושלים ובהר המוריה", ודין זה הביא הרמב"ם בלהוכת מלכים פרק ה' הלכה א' "ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה", עיי"ש. ועיין עוד במשנת יעב"ץ או"ח סימן מז' שביאר כעין זה.

⁵ ולכא' הוא שלא כדברי רש"י בזבחים דף קז:, ובדף קיט., דמשמע דלמ"ד דקדשה לשעתה ולא לעתיד לבא איסור דשחוטי חוץ לאחר החובון, עיי"ש.

כמו מקדש וירושלים", והיינו דכדי לקבוע מקום המקדש כמקום אשר יבחר ה' בעי' מעשה קידוש, ועיי"ש שהביא כמה ראיות לזה. [והא דתלי הגמ' השאלה אם רצפת העזרה קידש או עד ארעית תהומא קדיש בקידוש דדוד המלך ולא בקידוש של שלמה, ביאר הגר"ד (שם) דרק היה אפשר להתקדש בקדושת העזרה בימי שלמה מה שבעצמותה כבר נבחר להיות המקום אשר יבחר ה', ולכן אם נתקדשה רק רצפת העזרה או דעד ארעית תהומא קדיש תלוי במה נתקדש ע"י דוד בשעת בחירת מקום המקדש וכנ"ל.

ולכא' יסוד דברי הגר"ז והגר"ד הנ"ל מבוססים על דברי הגר"ח (בית הבחירה א':) שהבאנו לעיל, דקדושת מקום העזרה היא בעצמותה "קדושת מקום" שנלמד מן הפסוק "המקום אשר יבחר ה'", וכנ"ל.

ולפי ב' מהלכים אלו בביאור הקידוש דדוד ושלמה, אפשר לפרש כמה ענינים בסוגיא דזבחים דף כד.

הקשה המקדש דוד (שם) איך קידש דוד את מקום העזרה, הלא מבואר בגמ' שבועות דף טז. דבעי' קידוש בשעת בנין, אבל בימי דוד עדיין לא נבנה הבית כלל. ועיי"ש שכתב דאפשר דדוד עשה קלעים (כדמבואר בגמ' מגילה דף י'. דכן עשו בימי עזרה למ"ד דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבא). ועוד תירץ ע"פ יסודו הנ"ל דקידוש דדוד לא היתה אלא קדושת פה, והא דבעי' קידוש בשעת בנין היינו רק לדין חנוך המקדש לחוד ולכן היה יכול דוד לקדש אפי' בלא בנין כלל. אבל עיין בח' הגר"מ והגר"ד (שם) שתירץ ע"פ יסוד הנ"ל דקידוש דוד לא היה אלא בתורת בחירת מקום המקדש כמקום אשר יבחר ה', ומשו"ה ליכא להקשות כלל מדין דאין קידוש אלא בשעת בנין, דדין זה שייך רק בקידוש עצמו ולא לגבי בחירת המקום.

ועוד יש להבין, דאם באמת נתקדש מקום המקדש והעזרה ע"י דוד המלך, מדוע לא נאסרו הבמות נמי משעת הבחירה (ומצינו בספר מלכים א' (פרק ח') דבימי שלמה המלך היו מקריבים קרבנות בגבעון). וכן יש להעיר בדברי הרמב"ם (בית הבחירה א: ג) שכתב דמשעה שנבחר ירושלים ליכא עוד היתר להקריב קרבנות חוץ ממקום המקדש, וקשה כנ"ל דאם נבחר מקום המקדש כבר בימי דוד מדוע לא נאסרו הבמות מאותה שעה.

ועיין במקדש דוד (שם) שתירץ ע"פ דברי הירושלמי מגילה (א:יב) "ר' יסא בשם ר' יוחנן זה סימן כל זמן שהארון מבפנים הבמות אסורות יצא הבמות מותרות. ר' זעירא בעא קומי ר' יסא אפי' לשעה כגון ההיא דעלי". ומבואר מדברי הירושלמי דאיסור הבמות תלוי במה שהארון במקומו, ומשו"ה איכא צד לומר דאפי' אם יצא הארון לפי שעה הותרו הבמות לאותה שעה. וא"כ מכיון דלא היה הארון מונח במקומו לאחר שקידש דוד את העזרה עד שבנו את הבית בימי שלמה, לא נאסרו הבמות.⁶

ועיין בשעורי הגרמ"ד למס' זבחים דף נו. שהביא בשם הגרי"ז דקידוש ובחירת מקום דדוד המלך היה על תנאי, ולא חלה הבחירה עד שנבנה הבית בימי שלמה. וכעין זה ביאר הגרי"ד (בח' הגר"מ והגרי"ד שם), אלא שהוסיף דודאי צריך לומר כן, דהסיבה לאסור הבמות ע"י "קידוש" דדוד המלך היא מטעם בחירת מקום המקדש כ"המקום אשר יבחר ה'", וחלות שם "מקום אשר יבחר ה'" היינו דהוא מקום המיוחד להקרבת הקרבנות. ומכיון דע"פ הדבור היה נוהג היתר בבמת צבור שבגבעון באותה שעה, הרי לא חל על ירושלים חלות שם מקום אשר יבחר ה', אע"פ שכבר נבחר ע"י דוד וכנ"ל. וע"ע בשעורי הגרי"ד למס' יומא (בדף סג.) שהובא דהקשה הגרי"ד לאביו הגר"מ מדוע לא נאסרו הבמות כבר בימי דוד המלך, ותרץ לו דרק נאסרו במות יחיד ע"י בחירת המקום דדוד המלך, אבל עדיין היה היתר להקריב בבמת צבור, וכן כתב המשך חכמה פרשת ראה יב:ג (ד"ה פן תעלה), דכבר בימי דוד המלך נאסר להקריב בבמת יחיד ורק היה מותר להקריב בבמת צבור שבגבעון עיי"ש.

⁶ ובביאור דברי הירושלמי דהיתר הבמות תלוי במה שאין הארון מונח במקומו, אולי אפשר לומר דהוי דין בקדושת מקום המקדש, דרק ע"י הארון חל קדושת מקדש ולכן איסור הבמות תלוי במה שהארון במקומו. וכן משמע מלשון התו"י יומא דף מד. שכתב דנוב וגבעון לא היו משכן ממש משום דמשכן היינו "שיהא עומד בקדושתו כמשפטו שיהא הארון בבית קדשי קדשים ונוב וגבעון לא היה ארון אלא בקרית יערים". אבל עיין במשך חכמה פרשת ראה (יב:ח) שכתב דרק במקום "מנוחה" (כלשון הפסוק "כי לא באתם עד אתה אל המנוחה ואל הנחלה") נאסרו הבמות ולכן בגלגל שיהיה שעת מלחמה וכבוש לא נאסרו הבמות, וכן כשאין הארון קבוע במקומו לא נחשב כשעת "מנוחה" והותרו הבמות, וכן משמע מדברי השפ"א זבחים דף קיט. דדין "מנוחה" תלוי במנוחת הארון עיי"ש.

ועיין עוד ברש"י זכחים דף כד. (ד"ה כי) שכתב לגבי הא דקידש דוד המלך העזרה "שהיה מקדש אותה בשתי תודות ובשיר של פגעים כדתנן במס' שבועות (דף יד., טו:). ועיין בתוס' שם (ד"ה הואיל) שהקשו "ומה שפירש בקונטרס שקידשה בשתי תודות בשיר אינו כן דעזרה אינה מקדשה בשתי תודות אלא בשירי מנחה כדאיתא בשבועות". ועיין במקדש דוד (שם) שביאר לשיטתו, דמה דאיתא בגמ' שבועות שם דבעי' שירי מנחה היינו רק לגבי חינוך המקדש, אבל אפשר דכדי להתקדש מקום המקדש בקדושת פה, סגי בב' תודות.

ואולי אפשר לפרש לדעת הגרי"ז והגרי"ד דבחירת המקום (שהיא ג"כ טעונה קידוש) היתה ע"י שתי תודות ולא בשירי מנחה, והא דמבואר בשבועות (שם) דבעי' דוקא שירי מנחה היינו לגבי קידוש העזרה לחוד.⁷

(ב) מקום מזבח החיצון – ועוד מצינו ב' דינים אלו, דאיכא חלות "בחירת מקום" וגם הא דמעכב דין "הכל בכתב", לגבי מקום וצורת המזבח החיצון. שהרי כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (ב: א): "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם", וביאר הגרי"ז (עמ' פא' במכתב הנ"ל) "דמקום מזבח החיצון בבית עולמים מלבד מה שנתקדש בקדושת מזבח עוד גם נבחר עפ"י נבא כמו המקדש עצמו, וביסוד הדין של בחירת בית עולמים שנבחר למנוחה עדי עד נכלל גם

⁷ ואולי אפשר להוסיף, דמה דקידוש העזרה טעונה דוקא שירי מנחה היינו משום דבעי' לקדשה במה שנאכל בעזרה דוקא, ומשו"ה בקידוש דירושלים נתקדשה ע"י שתי תודות שהוא דבר הנאכל במחנה ישראל (דהיינו בתוך חומת ירושלים). וא"כ, אולי בחירת המקום נעשה ע"י שתי תודות, שהרי מצינו דלא רק שנבחר מקום העזרה ומקום המקדש לחוד, אלא היתה בחירה על ירושלים נמי כמקום אשר יבחר ה'. וכן מבואר ברמב"ם בית הבחירה (ג: א) שכתב "ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלם בלבד ובהר המוריה שבה", ומבואר כנ"ל היתה בחירה על ירושלים נמי. וכן עיין בח' הגר"מ והגרי"ד (בית הבחירה ו: יד) שכתב "וע"כ דירושלים והר הבית הוא דין של בית הבחירה דמקומו נאמר בהר המוריה ובירושלים וכמש"כ הרמב"ם בפ"א מה' בית הבחירה ה"ג וכו' עכ"ל שהוא דין של בית הבחירה שנעשה ע"י דוד". וכן כתב הגרי"ז הלכות בית הבחירה (עמ' לב') וז"ל "דגם ירושלים היא בכלל המקום אשר יבחר ה' האמור בקרא שם". ולפ"ז אולי אפשר לומר דבחירת המקום נעשה ע"י ה"קידוש" דירושלים עצמה (דהיינו בשתי תודות) וע"י זה חל הבחירה על העיר ירושלים והר המוריה שבה, ומקום העזרה בכללה.

בחירת מקום המזבח, כדתיב בקרא זה הוא בית ה' וגו' וזה מזבח לעולה לישראל, דבקרא זה נאמר דין בחירת מקום המקדש שנבחר לבית עולמים כמבואר ברמב"ם פ"א מבה"ב ה"ג, ובקרא זה עצמו נאמר גם בחירת מקום המזבח, והן הן דברי הרמב"ם שאין משנין אותו ממקומו לעולם וכו'".⁸

ולגבי צורת המזבח, עיין ברמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ב' הלכה ג' וד' שכתב "מדות המזבח מכוונות הרבה וצורתו ידועה איש מאיש. ומזבח שבנו בני הגולה כעין מזבח שעתיד להבנות עשוהו. ואין להוסיף על מדתו ולא לגרוע ממנה. ושלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה. אחד העיד להן על מקום המזבח. ואחד העיד להן עד מדותיו. ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אע"פ שאין שם בית". אבל עיין עוד שם בהלכה יז' שכתב הרמב"ם "ארבע קרנות של מזבח ויסודו ורבויעו מעכבין וכו' אבל מדת ארכו ומדת רחבו ומדת קומתו אינן מעכבין, והוא שלא יפחות מאמה על אמה ברום שלש אמות כשיעור מקום המערכה של מזבח מדבר", והוא ע"פ דברי הגמ' זבחים דף סב. עיי"ש. ולכא' יש להעיר דלפ"ר דברי הרמב"ם סתרי אהודי, דבהלכה יז' כתב דאין מדות המזבח מעכבין, אבל בהלכה ג' וד' מבואר דמדת המזבח "ידועה איש מאיש וכו' ואין להוסיף על מדתו ולא לגרוע ממנה" והיתה מסורה להם ע"פ נביא.

ואולי אפשר לבאר דבהלכה יז' כונת הרמב"ם לומר דאין מדות המזבח מעכבין בשם "מזבח", וכל שלא יפחות מאמה על אמה ברום ג' אמות חשיב כמזבח וכשר להקריב עליו כל הקרבנות. אבל בתחילת הפרק איירי בצורת המזבח לענין הדין דבנין בית המקדש עצמו— שהרי מצינו בגמ' זבחים דף ס. דמזבח החיצון שבבית עולמים חשיב כ"בנין".⁹

⁸ ואולי אפשר להוסיף דכן משמע מלשון הרמב"ם בית הבחירה ב:ב שכתב "ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקר עליו יצחק. והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה. והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל. ובו הקריב אדם הראשון כשנברא קרבן ומשם נברא. אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא". והיינו כנ"ל, דמקום המזבח נכלל בבחירת מקום המקדש ומשו"ה הביא הרמב"ם ה"מסורה" דזהו מקום המזבח שבו נעקב יצחק אבינו וכו' ומשם נברא אדם.

⁹ וכן עיין בגור אריה פרשת תרומה (כה:ח) שביאר בדעת רש"י שם דאיכא גזה"כ מדכתיב "וכן תעשו" דאין משנין צורת הכלים לדורות, והקשה הרמב"ן דמצינו דצורת

(ולכא' מוכן נמי ע"פ דברי הגרי"ז הנ"ל דמקום המזבח הוי בכלל בחירת מקום המקדש, דהמזבח החיצון אינו כלי שרת אלא דהוי חלק מצורת הבנין עצמו.) וא"כ אפשר דכונת הרמב"ם לומר דאין משנין מדות המזבח כלל משום דבזה חסר במדת המקדש עצמו, וחסר בהכל בכתב. ולפ"ז אפשר דלא קיים בזה מצות בנין בית המקדש, דמכיון דהכל בכתב מעכב, והרי שינה ממתת המקדש, הרי הבנין "פסולה" (וכלשון הרמב"ם בית הבחירה א' לגבי אבן שנעקרה ממקומו וכמו שביארנו לעיל). וש"מ דכן ביאר בח' הגר"מ והגרי"ד (בית הבחירה ב: יז) ובח' הג"ר אריה ליב (חלק א' סימן ז') לחלק בין ב' דינים אלו, וגם כתבו דמעכב בקיום מצות ועשו לי מקדש וכנ"ל.

ג) מקום העזרה – איתא בגמ' זבחים דף נו. "תני קמיה דרב נחמן כל העזרה היתה קפז' על רוחב קלה". ויש להעיר דבכלל מקום העזרה היתה נמי מקום ההיכל ומקום קודש הקדשים, ויש להבין אם מקומות אלו נתקדשו בקדושת עזרה אלא שנתוסף בהם נמי דין היכל וקודש הקדשים או לא. ועיין בגמ' זבחים דף סג. "שלמים ששחטו בהיכל כשרים שנאמר ושחטו פתח אהל מועד ולא יהא טפל חמור מן העיקר", ועיין ברמב"ם בפה"מ (ו:א) שכתב "ודע ששחיטת קדשים קלים בהיכל בשעת הדחק מותר לפי שאמרנו בכל מקום". ויש להעיר דלגבי שחיטת קדשים קלים מבואר במשנה (דף נה.) דשחיטתן בכל מקום בעזרה, ואיך למד הרמב"ם משם דנשחטין אפי' בהיכל. אלא דלכא' מבואר מדברי הרמב"ם דההיכל נמי חשיב כ"מקום העזרה" ומש"ה פשוט דיכול לשחט קדשים קלים שם. ולכא' כן משמע מדברי הרמב"ם הלכות מעה"ק פרק ה' הלכה ד' שכתב שם דקדשים קלים נשחטין בכל מקום בעזרה "ואם שחטן בהיכן כשרים. אבל אם שחטן בגגו של היכל פסולין שאין הגגות ראויות לשחיטה כלל אלא בקרקע העזרה". ויש להעיר דמפורש ברמב"ם דשחטן בהיכל כשרים, ואפ"ה סיים דרק כשר לשחט "בקרקע העזרה", ולכא' מבואר מדבריו כנ"ל דההיכל נמי חשיב כמקום העזרה.

המזבח נשתנה ממזבח שעשה משה למזבח בבית עולמים. ותיירן המהר"ל שם דמזבח החיצון שבבית עולמים לא היה בו דין כלי שרת כלל אלא דהיה חלק מהבנין וכנ"ל, וכמו דנשתנה צורת ההיכל ומדות העזרה כמו כן נשתנה צורת המזבח משום שהיה חלק מבנין המקדש עצמו, ורק כתב רש"י דאיכא גזה"כ דאין משתנים צורת הכלים בלבד, עיי"ש.

ואולי אפשר לבאר ע"פ דברי הגרי"ז והגרי"ד הנ"ל דמתחילה היתה בחירת מקום על מקום המקדש והעזרה, ועל זה הוסיף שלמה המלך לקדשו בקדושת העזרה (וכל מקום שנבחר להיות מקום העזרה נתקדש בקדושת העזרה), ומסתבר לומר דבחירת מקום העזרה היתה על כל קפז' על רוחב קלה' אמה של העזרה, אלא שנתוסף על זה קדושת ההיכל וקדושת קודש הקדשים, אבל כל אותו המקום יש בו דין "עזרה" וכנ"ל.

ואפשר להוסיף על זה, דאיתא בח' הגר"מ והגרי"ד (בית הבחירה א:ה) דלא היה קידוש מיוחד על ההיכל ועל קדש הקדשים וז"ל שם "ונראה עוד דקידוש העזרה אינו חלוק מקידוש היכל וקדש הקדשים דחדא קידום להם, קידוש של מקדש, והן רק חלותי דינים של חילוקי מקומות במקדש, ולחלוקי מקומות אין קידוש מיוחד". ואפשר לבאר כנ"ל, דנבחר מקום המקדש והעזרה ע"י דוד המלך, להיות נתקדש בקדושת המקדש בימי שלמה, ומקום ההיכל וקדש הקדשים בכלל בחירה וקידוש זו, אלא דאיכא חלוקי מקומות במקדש עצמו דאיכא מקום ההיכל ומקום קדש הקדשים אבל הכל נתקדש בקדושת העזרה וכנ"ל.

ד) לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש – מבואר מדברי הגמ' זבחים דף נה:-נו. דלשכות הבנויות בחול ופתוחות בקודש כשרים לאכילת קדשי קדשים, ומ"מ אין הטמא הנכנס לשם חייב כרת, וגם אין שוחטין שום קרבן קרבן בלשכות אלו. וכתבו האחרונים (עיין קר"א שם, אוצר הספרי מהג"ר מנחם זעמבא בענין קדושת עזרת ישראל) דיש לחקור אם יש בהן קדושת העזרה (ומשו"ה קדשי קדשים נאכלים בתוכם) אלא דלענין דינים אלו נתמעטו, או דאין בהם קדושת העזרה כלל אלא דלענין אכילת קדשי קדשים נתרבו דנאכלים שם אע"פ שאין בהן קדושת העזרה.¹⁰

¹⁰ ונאמרו כמה נ"מ בזה. א' – אין ישיבה בעזרה – עיין בתוס' יומא דף ח: וברף כה. שכתבו דלכא' מוכח מדברי הגמ' שם (דף כה.) דאסור לישב בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש, והיה אפשר לומר דתלוי בשאלה הנ"ל אם יש בהם קדושת העזרה עצמה. ב' – יוצא בדם ואמורין – עיין במקדש דוד יד: ט שכתב דמכיון דרק קדוש לענין אכילת קדשי קדשים, אין הבשר נפסל ביוצא כשהוציאו מן העזרה ללשכה, משא"כ דם ואמורים "דאין שייכים לאכילה נפסלים בלשכות ביוצא כיון דאין קדושת בקדושת העזרה", וכן נקט האו"ש בית הבחירה פרק ו', ולכא' דין זה תלוי בחקירה הנ"ל. ועיין עוד במקדש דוד כז: ז שמתפק בדין זה אם נפסלו הדם והאימורים ביוצא. ג' – חולין בעזרה – ע"ע במקדש דוד יד: ט שמתפק אם שחט חולין שם אם עובר על איסור שחיטת

ועיין ברמב"ם בית הבחירה פרק ו' הלכה ח' שכתב "היו בנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש לאכילת קדשי קדשים", ומשמע מדבריו דבאמת קדושים בקדושת העזרה לענין אכילה, וכצד הא' הנ"ל. ולפי זה יש להבין אם מקומות אלו היו בכלל הקידוש של דוד ושלמה או לא. ועיין בשערי הגרמ"ד הלוי (זבחים דף נו.) שהובא דשאל כן מאביו הגרי"ז והשיב לו דלכא' צריך לומר דמקומות אלו נתקדשו ע"י דוד תחילה ואח"כ ע"י שלמה.

אבל אולי אפשר לומר דמקומות אלו לא נתקדשו בקדושה בפנ"ע, אלא דקדושים מכח מה שנתבטלו לעזרה עצמה (וכן כתב הגרמ"ד שם). ולכא' מסתבר לומר כן, דק"ק לומר ד"בחירת מקום" של דוד המלך היתה ג"כ על מקומות אלו שבעתיד יבנו שם לשכות אלו, וכמו שביארנו לעיל דהיתה הבחירה על כל רוחב קפז' על קלה', אבל לכא' לא היתה בחירת מקום על מקומות הלשכות (ומכיון דלא היתה בחירה על מקומות אלו לא היה יכול שלמה המלך לקדשם אח"כ נמי).

ועיין במקדש דוד (יד:ט) שמסתפק למ"ד דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, מה דינו של מקומות הלשכות הבנויות בחול

חולין בעזרה (עיי"ש שהביא כמה ראיות לכאן ולכאן), ועיין עוד באוצר הספרי שם שדן בזה, ועיין מש"כ שם בשם הנו"ב. ד' – שחוטי חוץ – עיין מקדש דוד כז: שכתב דודאי יש שם משום שחוטי חוץ (לכו"ע) מכיון דהוי מקום שאינו ראוי לשחיטה (ואפי' למ"ד דעל גגו של היכל אע"פ דאינו כשר לשחיטה מ"מ לית בהו משום שחוטי חוץ (עיין גמ' זבחים דף קז:), היינו רק משום שנבלע בעזרה משא"כ לשכות אלו), ועיין כתבי הגרי"ז דף קז: שסובר גם כן דחייב משום שחוטי חוץ כששחט בלשכות אלו, אבל עיין במנ"ח קפו:ה שחולק וסובר דליכא איסור שחוטי חוץ (וע"ע שעורי הגרמ"ד זבחים דף קז: בזה), והיה אפשר לומר דתלוי בחקירה אם יש בו קדושת העזרה או לא. ה' – אם איכא עשה דוישלחו מן המחנה (דאפשר דרק נתמעט בגמ' דף נו. מלאו וחיוב כרת), עיין אוצר הספרי שם שכתב דתלוי בחקירה הנ"ל. ו' – עיין בשפ"א לעיל דף יד. שכתב דלשיטת ר' יהודה דנתקדש רצפת העזרה בקדושת המזבח להקטרת אמורין, יש להסתפק אם נתקדשו הלשכות הפתוחות לקודש בקדושת המזבח. ולכא' אם לא נתקדשו הלשכות בקדושת העזרה, לא נתקדשו נמי בקדושת רצפת העזרה לענין הקטרת אמורין. ז' – עיין משך חכמה פרשת צו (ו:כ) שמסתפק אם יכול לכבס בגד שניתו עליו דם חטאת בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש (דמבואר במשנה זבחים דף צג: דבע"י כיבוס במקום קדוש). ח' – עיין שפ"א זבחים דף קד: שכתב דקדושים שנפסלו שדינם לישרף בעזרה נשרפים בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש – ואפשר דג"כ תלוי בחקירה הנ"ל.

ופתוחות לקודש, אם נתקדשו לעתיד לבא או דלאחר החורבן נתבטלה קדושתן. ולכא' תלוי בחקירה הנ"ל, דאם אמרי' כדברי הגרי"ז דמקומות אלו היו בכלל קידוש דדוד ושלמה, הרי קדשו לשעתה ולעתיד לבא כשאר מקומות העזרה. אבל אם אמרי' דבאמת רק נבחרה ונתקדשה מקום העזרה עצמה, וקדושת הלשכות רק באה מכח מה דפתוחות לקודש וטפלים לעזרה עצמה, לכא' לאחר החורבן ואין שם לשכה, נתבטלה קדושתן לגמרי. ואולי מדויק כן בלשון הרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו' הלכה יד', שכתב לגבי הדין דקדשה לשעתה ולעתיד לבא "כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה [סדר הקידוש] לא נתקדש קדוש גמור", וצ"ע בכונת הרמב"ם, דמשמע דאיכא מקום הקדוש בקדושת העזרה, אלא שלא נעשה בו מעשה קידוש בפנ"ע ולכן לא נתקדש קדוש גמור ואין בו דין דקדשה לשעתה ולעתיד לבא, אע"פ שיש באותו מקום קדושת העזרה עצמה. ואולי אפשר לומר דכונת הרמב"ם ללשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדוש וכנ"ל, דלא נתקדשו במעשה הקידוש דדוד ושלמה, ולא היתה בחירה על מקומות אלו, אבל נתקדשו מכח מה דטפלים במציאותם למקום העזרה, ומכיון דלא נעשה בהם מעשה קידוש בפנ"ע לא נתקדשו "קידוש גמור" ומשו"ה אין בהן הדין דקדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא וכנ"ל.